

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ 1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

A1. Τα Δημογραφικά δεδομένα

α. Ο πληθυσμός

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1880

Η Ελλάδα αρχικά:

- ✓ Μικρή σε έκταση, φτωχή, καθυστερημένη τόσο οικονομικά όσο και σε υποδομές, ολιγάνθρωπη
- ✓ Τα σύνορα του νεοσύστατου κράτους αρχικά: Ρούμελη, Μωριάς, Στερεά Ελλάδα

Συνοριακές επεκτάσεις:

-1833: Η γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού, Κυκλάδες, Β. Σποράδες

-1864: προσθήκη Ιονίων Νήσων

-1881: ενσωμάτωση Θεσσαλίας, Άρτας

Βόρεια σύνορα: μέχρι τον Όλυμπο και τη Μακεδονία

- ✓ Η κατανομή του πληθυσμού και οι συνέπειές της στην εκμετάλλευση της γης:

-Αραιός πληθυσμός: 1828: 15 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

1911: 43 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. (τριψήφιοι αριθμοί σε Δυτική Ευρώπη)

-Εξάντληση τόπου και ανθρώπων, γυμνά εδάφη, χέρσα χωράφια, αίσθηση εγκατάλειψης.

- ✓ Αύξηση πληθυσμού με γρήγορους ρυθμούς, μεγάλα περιθώρια δημογραφικής εξέλιξης λόγω αραιοκατοίκησης.

-Περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες, καθυστερημένη παραγωγή.

-Η ελληνική οικονομία ήταν ευάλωτη σε περιόδους αστάθειας, όπως την περίοδο του Αγγλογαλλικού ναυτικού αποκλεισμού επί Κριμαϊκού πολέμου¹, που επέφερε οικονομική και ανθρωπιστική κρίση.

β. Οι μετακινήσεις μέσα και έξω από την Ελλάδα

✓ Τα χαρακτηριστικά των πρώτων αστικών κέντρων:

-Διεύρυνση πόλεων

-Αναντιστοιχία με τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές πόλεις

✓ Η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση:

-Εσωτερική μετανάστευση (μετακίνηση από ύπαιθρο σε αστικά κέντρα). Δε στοχεύει κυρίως σε μόνιμη εγκατάσταση, λόγω χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης.

-Εξωτερική μετανάστευση (Εντείνεται με τη σταφιδική κρίση² με μεταναστεύσεις αγροτικών πληθυσμών).

Αρχικά σε Ανατολική Μεσόγειο Μικρά Ασία, Δούναβη, Αίγυπτο, Νότια Ρωσία.

Τέλος 19ου, αρχές 20ου αιώνα, Αμερική.

A2. Οι παραγωγικές δυνάμεις μέσα και έξω από την Ελλάδα και η “Μεγάλη Ιδέα”

α) Εσωτερικοί παράγοντες (1η παράγραφος)

-Η ελληνική οικονομία επηρεασμένη από Ανατολικά κράτη.

-Δεν υπάρχουν κλάδοι της οικονομίας που να παίζουν το ρόλο της «ατμομηχανής».

-Απουσία πρώτων υλών

- Έλλειψη ειδικευμένου ή έστω φθηνού εργατικού δυναμικού.

-Πολύ μικρή συσσώρευση κεφαλαίου (ιδιωτικού-δημοσίου).

-Ασήμαντη εσωτερική αγορά.

β) Εξωτερικοί (2η παράγραφος)

-Τα ισχυρά κέντρα του ελληνισμού έξω από τα σύνορα ανταγωνίζονται το νεοσύστατο ελληνικό κράτος.

-Το αντιμετωπίζουν ως φτωχό και ανεπρόκοπο συγγενή.

- Τέλη 19ου αιώνα: Αλλαγή στάσης των ομογενών λόγω επιδείνωσης των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών. Στρέφουν το ενδιαφέρον τους στην ασφαλή οικονομική δραστηριότητα της πατρίδας τους.

✓ Μεγάλη Ιδέα:

α) προσδοκίες ολοκλήρωσης εθνικού οράματος μέσω της διεύρυνση συνόρων.

- β) Η ιδέα ότι το υπάρχον κράτος δεν είναι παρά ένας ημιτελής σχηματισμός.
- γ) Αποσπά τις ελληνικές κυβερνήσεις από το καθήκον της οικονομικής ανόρθωσης της χώρας.
- δ) Σύνδεση εθνικού οράματος με την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και το γεφύρωμα του χάσματος με τα Δυτικά κράτη.

B1. Το εμπόριο

Ολόκληρο το 19 αιώνα η εσωτερική εμπορική κίνηση καθηλώθηκε σε χαμηλά επίπεδα (19ο αιώνα).

Αιτίες : -τα οικονομικά μεγέθη της χώρας

- ο μικρός πληθυσμός
- η περιορισμένη αγοραστική δυνατότητα των κατοίκων
- η απουσία παραγωγικών μονάδων μεγάλου μεγέθους
  - Αλλά: τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα υπήρξε αξιόλογη εμπορική κίνηση στις μεγαλύτερες πόλεις από εισαγόμενα καταναλωτικά προϊόντα,
  - Το εξωτερικό εμπόριο (Εξαγωγές και εισαγωγές)
- Το ελληνικό εμπόριο συνδέθηκε με το εξωτερικό (από τα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας).
- ως το 1913, όταν ξεετάζουμε το εμπόριο της Ελλάδας, εννοούμε το εξωτερικό εμπόριο
- Ήταν σχεδόν μόνιμα παθητικό για τη χώρα, που αγόραζε απ' το εξωτερικό περισσότερα από όσα πωλούσε, άρα βασικό το πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών (Της σχέσης ανάμεσα στην αξία των εισαγωγών με αυτή των εξαγωγών)
  - Αιτίες: -συνέβαλε στην αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος της χώρας

-ήταν η πιο αξιόπιστη πηγή εσόδων για τα δημόσια ταμεία

-τα έσοδα των τελωνείων σημαντικό ποσοστό των δημοσίων εσόδων

- Παράγοντες ανάπτυξής του :
  - Η βελτίωση εθνικών οικονομικών μεγεθών
  - Οι ρυθμοί ανάπτυξης της διεθνούς εμπορικής κίνησης
  - Η προσάρτηση των Επτανήσων (1864) και της Θεσσαλίας-Αρτας (1881)

- Η αύξηση του πληθυσμού της κατά 2,5 φορές
  - Η συνολική αξία των εισαγωγών και εξαγωγών της χώρας
- το 1851: ήταν 36.000.000 δραχμές
- το 1901 έφτασε τα 235.000.000
- το 1911 έφτασε τα 315.000.000
  - Το εξωτερικό εξαγωγικό εμπόριο αφορούσε κυρίως γεωργικά προϊόντα (2/3 του συνόλου των εξαγωγών)
  - Γενική τάση-> αύξηση ποσοστού εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, τα οποία φτάνουν κατά τη δεκαετία 1900-1910 να αποτελούν τα 3/4 εξαγωγών
  - Προϊόντα εξαγωγών:
    - σταφίδα (1/2 συνολικών εξαγωγών),
    - ελαιόλαδο,
    - κρασί (μετά το 1910),
    - μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία: βαμβάκι (εποχή αμερικανικού εμφυλίου), καπνός, σταθερά ανερχόμενος, αλλά ασήμαντος ποσοστιαία (2-3%)
    - μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία (π.χ. βαμβάκι, καπνός)
    - κατεργασμένα δέρματα (ως το 1880 - μετά εξαφανίστηκε)
    - μεταλλευτικά προϊόντα (1/5 αξίας εξαγωγών τέλη 19ου αιώνα): μόλυβδος, μαγγανιούχα μεταλλεύματα, σμύριδα, θηραϊκή γη,
    - ασήμαντες οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων
      - Το εξωτερικό εισαγωγικό εμπόριο αφορούσε:
        - αγροτικά προϊόντα: 1/3 της αξίας στο σύνολο:
        - δημητριακά, κυρίως σιτάρι, επειδή η εγχώρια παραγωγή δεν μπορούσε να καλύψει τις επισιτιστικές ανάγκες του πληθυσμού
        - βιομηχανικά προϊόντα (υφάσματα, νήματα)
        - ορυκτά, ξυλεία, χημικά προϊόντα, μηχανήματα
        - Βιομηχανικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης:
          - Αγγλία: σχεδόν το σύνολο των εξαγωγών σταφίδα, μεταλλεύματα (μόλυβδος)

- Γαλλία,
  - Βέλγιο
  - Με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά όχι στην πρώτη θέση από πλευράς όγκου και αξίας.
  - η εμπορική κίνηση δεν περιοριζόταν μόνο μέσα στα σύνορα του ελληνικού κράτους
  - ισχυροί ελληνικοί εμπορικοί οίκοι (γηγενών και ομογενών) δραστηριοποιούνταν στις γύρω από την Ελλάδα περιοχές:
    - Νότια Ρωσία
    - χώρες απ' όπου διέρχεται ο Δούναβης
    - Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια
  - αναπτύσσονταν ανταγωνιστικά προς τους εμπορικούς οίκους των ισχυρών βιομηχανικών κρατών της Δύσης και προς τους εγχώριους εμπόρους
- Οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων = 2/3 (σε αξία) του συνόλου. Υπήρχε τάση για διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-10.

- 1881 προστέθηκε η Θεσσαλία. Τα βόρεια σύνορα άγγιζαν τον Όλυμπο και την

Μακεδονία. (αυξήθηκε η καλλιεργήσιμη έκταση)

- 1η θέση η σταφίδα (σε αξία 1/2 των συνολικών εξαγωγών), ελαιόλαδο (ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά), κρασί (μετά το 1900), μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, βαμβάκι (κατά τον εμφύλιο),καπνός (2-3%).
- Οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων = 1/3 (σε αξία) του συνόλου.
- 1η θέση τα δημητριακά, ιδίως το σιτάρι. (η εγχώρια παραγωγή δεν ήταν σε θέση να καλύψει τις ανάγκες)
- Η Ελλάδα διευρύνθηκε με την προσάρτηση των Ιόνιων νησιών και της Θεσσαλίας και ο πληθυσμός της αυξήθηκε κατά 2,5 φορές.

➤ Βιομηχανικά προϊόντα εξαγωγές

Οι εξαγωγές σε βιομηχανικά προϊόντα ήταν πραγματικά ασήμαντες. Οι εξαγωγές μειώνονται ακόμη πιο πολύ μετά το 1880 όταν σταματά η εξαγωγή κατεργασμένων δερμάτων.

- Η Ελλάδα διευρύνθηκε με την προσάρτηση των Ιόνιων νησιών και της Θεσσαλίας και ο πληθυσμός της αυξήθηκε κατά 2,5 φορές.

- Υφάσματα, νήματα, άνθρακας, ξυλεία, χημικά προϊόντα

- Μηχανήματα

- Η Ελλάδα αγόραζε από το εξωτερικό πολύ περισσότερα από όσα πωλούσε. Το βασικό πρόβλημα ήταν το ισοζύγιο πληρωμών, η σχέση δηλ. ανάμεσα στην αξία των εισαγωγών και εξαγωγών.

➤ Από το τέλος του 19ου πλησίαζαν το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών.

- Μόλυβδος, μαγγανιούχα μεταλλεύματα, σμύριδα, Θηραϊκή γη

- Οι πρώτες ύλες που εισάγονται είναι άνθρακας και ξυλεία.

- Η Αγγλία απορροφούσε το σύνολο σχεδόν των εξαγωγών σταφίδας αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό μεταλλευμάτων (μόλυβδου).

B2. Η εμπορική ναυτιλία

➤ Σημαντική ναυτιλιακή & εμπορική δραστηριότητα παρατηρήθηκε σε: παραλιακές περιοχές και σε νησιά του ελληνικού χώρου

➤ Ευνοϊκές διαφορές συγκυρίες:

α) Έξοδος της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα (ιδιαίτερα): αναπτύχθηκε το εμπόριο στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας (Οδησσός) & της Μεσογείου

β) Συνθήκη Κιουτσούκ - Καϊναρτζή (1774): η ρωσική ισχύς προστάτευε τα χριστιανικά - ελληνικά πλοία => ραγδαία ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους

γ) Γαλλική Επανάσταση (1789) και Ναπολεόντειοι πόλεμοι (1803-1815):

ευνοήθηκε η ελληνική ναυτιλία:

• η διάσπαση του ηπειρωτικού αγγλικού αποκλεισμού στα γαλλικά λιμάνια από Έλληνες έφερε μεγάλα κέρδη

• η εξαφάνιση των γαλλικών πλοίων από την Ανατολική Μεσόγειο: δημιούργησε κενά, που εκμεταλλεύτηκαν οι Έλληνες

➤ Δύσκολα χρόνια > αποκορύφωμα στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης

(1821-1830).

➤ Αιτίες:

- εμπορικός στη διάρκεια των συγκρούσεων ο ελληνικός στόλος μετατράπηκε σε πολεμικό
- έκλεισαν οι δρόμοι του εμπορίου
- τα παραδοσιακά ναυτικά κέντρα (Ψαρά, Γαλαξίδι) καταστράφηκαν ή παρήκμασαν
  - Στο ελεύθερο ελληνικό κράτος > νέα κέντρα στη θέση των παλιών
- Το πιο σημαντικό κέντρο: η Σύρος, που αναδείχθηκε σε ισχυρότατο κέντρο, όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα.
  - Αίτιες:
    - στη διάρκεια της επανάστασης δέχτηκε πρόσφυγες (κυρίως από τη Χίο)
    - ήταν στρατηγική η θέση της, στο κέντρο του Αιγαίου, στη διαδρομή που συνέδεε Στενά και Μαύρη Θάλασσα με Μεσόγειο
- σημαντικό ρόλο έπαιξε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής (λιμάνια Νότιας Ρωσίας, Δούναβης, Κων/πολη, Σμύρνη, Αίγυπτος)
  - Η ελληνική ναυτιλία, ακολούθησε ανοδική πορεία
  - Δυσκολίες:
    - Περίοδοι κρίσης
    - Ανταγωνισμός των ατμόπλοιων, που είχαν υψηλό κόστος και τεχνικές απαιτήσεις
      - Ανάπτυξη
  - Αυξάνονταν ο αριθμός και η χωρητικότητα των πλοίων της:
    - 1840 > 100.000 τόνοι, 1866 > 300.000 τόνοι
  - υπήρξαν και έντονες αυξομειώσεις (περίοδος αντικατάστασης ελληνικών ιστιοφόρων από ατμόπλοια)
  - πολλά εθνικά δημόσια έργα έγιναν για την εξυπηρέτηση της ναυτιλίας: κατασκευή λιμανιών, δημιουργία συστήματος φάρων
    - ασφαλέστερη η ναυσιπλοΐα στις ελληνικές θάλασσες

α) Επενδύσεις στην ατμοπλοΐα

- πρωτοβουλίες και συγκροτημένες προσπάθειες ξεκίνησαν στα μέσα 19ου αιώνα
- χρειαζόνταν σημαντικά κεφάλαια για κατασκευή, αγορά και συντήρηση ατμόπλοιων
- ανατράπηκαν οι παραδοσιακές εφοπλιστικές σχέσεις που ίσχυαν για τα ιστοφόρα
- αναζητήθηκαν κεφάλαια μέσω: εταιρειών και ισχυρών επιχειρηματικών σχημάτων
- συμμετείχαν ενεργά: το κράτος, οι ομογενείς εκτός συνόρων, οι τράπεζες,
- παρ' όλα αυτά, ανεστάλη η ανάπτυξη της ελληνικής ατμοπλοΐας, λόγω :
-περιορισμένης διαθεσιμότητας κεφαλαίων
-αυξημένου επιχειρηματικού κινδύνου

➤ Τέλη 19ου αιώνα

Η ελληνική ατμοπλοΐα κάνει αισθητή την παρουσία της (1890 – 97 ατμόπλοια)

➤ 20ος ΑΙΩΝΑΣ

Στις αρχές παρατηρήθηκε ανάπτυξη

- 1890 – 97 ατμόπλοια
- 1901 – 191 ατμόπλοια
- 1912 – 389 ατμόπλοια
- Η ανάπτυξη αυτή στηρίχθηκε:
  - Στην κυριαρχία των Ελλήνων στις παραδουνάβιες περιοχές
  - Στην κίνηση στο Δούναβη
- Μετέβαλε τα δεδομένα
  - Έφερε αλλαγές οικονομικές και πολιτικές στα κράτη του Ευξείνου Πόντου
  - Προκάλεσε καταστροφές
- Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο : ο ελληνικός εμπορικός στόλος υποδιπλασιάστηκε (1919) σε σύγκριση με το 1914.
- Το 1880 προσπάθειες για την είσοδο της ελληνικής ναυτιλίας στην εποχή του ατμού. Τα κεφάλαια που χρειαζόνταν για την κατασκευή ή την

αγορά και την συντήρηση των ατμόπλοίων ήταν σημαντικά, με αποτέλεσμα να ανατραπούν οι παραδοσιακές εφοπλιστικές σχέσεις που ίσχυαν για τα ιστιοφόρα και να αναζητηθούν κεφάλαια μέσω εταιρειών και ισχυρών επιχειρηματικών σχημάτων.

- Η ανάπτυξη οφείλεται στην κυριαρχία Ελλήνων επιχειρηματιών στις μεταφορές στην περιοχή του Δέλτα του Δούναβη.

B3. Η διανομή των εθνικών γαιών

Το ζήτημα των εθνικών γαιών ξεχωρίζει από τα προβλήματα του νέου ελληνικού κράτους, λόγω :

- έκτασης
- σημασίας
- πολυπλοκότητας

Εθνικές γαίες ή εθνικά κτήματα ήταν οι ακίνητες κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στο ελληνικό κράτος ανήκαν ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής είτε στο οθωμανικό δημόσιο, είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα, είτε σε ιδιώτες περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικώ δικαίω» αποτέλεσαν στη διάρκεια του πολέμου το πρώτο και μόνο κεφάλαιο για τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις

Χρησιμοποιήθηκαν

- ως υποθήκες για σύναψη δανείων
- ως μέσα εξασφάλισης εσόδων μέσω εκποίησης

Έκταση

- 4.000.000 έως 5.000.000 στρέμματα, κατά προσέγγιση επειδή ήταν περίπλοκα
- το Οθωμανικό καθεστώς σχετικά με την έγγεια ιδιοκτησία
- οι μηχανισμοί απογραφής των περιουσιακών στοιχείων

α) Γενικά προβλήματα

- Πολλοί καλλιεργητές είχαν δικαιώματα εκμετάλλευσης από τα προεπαναστατικά χρόνια. Γιατί καλλιεργούσαν για πολλές γενιές τα χωράφια και απέδιδαν ποσοστό 15% στον κατ' όνομα ιδιοκτήτη και 10% φόρο επί της παραγωγής (δεκάτη)

- το κράτος ήταν δύσκολο να τους ζητήσει να την εξαγοράσουν με υψηλό τίμημα
- είχαν ισχυρά δικαιώματα ιδιοκτησίας επί της γης

- Η εξαγορά προϋπέθετε ξεκάθαρους τίτλους ιδιοκτησίας, που δεν υπήρχαν, επειδή :

-ανύπαρκτη πρακτική στον οθωμανικό χώρο

-επάλληλα δικαιώματα επί της γης

β) Στερεά Ελλάδα (4η παράγραφος)

- Στη Στερεά Ελλάδα πολλές γαίες πέρασαν σε χέρια ιδιωτών με απευθείας εξαγορά από τους οθωμανούς και σε χαμηλή τιμή
- το κράτος έχανε την ευκαιρία διαμεσολάβησης και αποκόμισης προσόδων
- Συχνές ήταν οι καταπατήσεις σε εποχές ταραχών και κρίσης
- δεν μπορούσαν να αποδειχθούν όπου ήταν αμφισβητούμενα τα πιστοποιητικά ιδιοκτησίας

Αναφορικά με την έγγεια ιδιοκτησία

- παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ οθωμανικού δικαίου, βυζαντινορωμαϊκού (που υιοθέτησε το ελληνικό κράτος)
- η προσαρμογή των δεδομένων άφηνε περιθώρια για ατασθαλίες

α) Τάσεις σχετικά με την ιδιοκτησία γης

- Πολυτεμαχισμός των εθνικών γαιών (σε μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες) και όχι στη συγκέντρωση μεγάλων κτημάτων στα χέρια λίγων κεφαλαιούχων

β) Αιτίες

- Έλλειψη μεγάλων κεφαλαίων
- Τάση απόκτησης ακίνητης ιδιοκτησίας στις πόλεις (ιδιαίτερα στην Αθήνα)
- Απροθυμία των πλουσίων για απόκτηση μεγάλης έγγειας ιδιοκτησίας

γ) Αποτελέσματα

- Άμβλυνη κοινωνικών αντιθέσεων και αποτροπή εντάσεων γύρω από το πρόβλημα των εθνικών γαιών.
- Η δημιουργία μικρών ιδιοκτησιών οδηγούσε στην ανάπτυξη συστήματος πολιτικής προστασίας, επειδή οι μικρές ιδιοκτησίες ήταν ευπρόσβλητες σε κρίσεις και έκθετες σε διαθέσιμες αγορές και φορολογικές πιέσεις
- Παρέμβαση τοπικών πολιτευτών στους κυβερνητικούς μηχανισμούς για περιορισμό πιέσεων (ρόλος ανάλογος με των προεστών κατά την προεπαναστατική περίοδο)

Οριστική αντιμετώπιση προβλήματος με νομοθετικές ρυθμίσεις (1870-1871).

➤ Στόχοι

- να εξασφαλιστούν οι ακτήμονες χωρικοί κατά προτεραιότητα, με γη που θα εξασφάλιζε την επιβίωσή τους
- να εξασφαλίσει το κράτος τα μεγαλύτερα δυνατά έσοδα μέσα από διαδικασία εκποίησης

(αντιφατικοί στόχοι - επιτεύχθηκε μόνον ο πρώτος)

➤ Περιεχόμενο

οι δικαιούχοι αγρότες μπορούσαν να αγοράσουν

- μέχρι 40 στρέμματα για αρδευόμενα
- μέχρι 80 στρέμματα για ξηρικά εδάφη

➤ Αποτελέσματα

- 1870 - 1911 : διανεμήθηκαν 2.650.000 στρέμματα με 370.000 παραχωρητήρια

Αιτίες

- περιορισμένες φιλοδοξίες ή δυνατότητες αγροτών
- πολυτεμαχισμός γης μεγάλος

μέσος όρος έκτασης ιδιοκτησιών

- μικρότερος για φυτείες
- μεγαλύτερος για καλλιέργειες δημητριακών

➤ Γενική αποτίμηση

- Σημαντική διανομή καλλιεργήσιμων γαιών (σύγκριση με 600.000 στρ. από 1833 έως 1870)
- Μόνο το 50% του αντιτίμου τελικά αποδόθηκε στο κράτος

B4. Η εκμετάλλευση των ορυχείων

- Εκμετάλλευση υπεδάφους

Περιορισμένο ενδιαφέρον λόγω απουσίας της ελληνικής βαριάς βιομηχανίας.

- Εξαγωγές
- Εξυπηρέτηση περιορισμένων τοπικών αναγκών.
  - Τοπικές ανάγκες καλύπτονται από
- Λατομεία
- Παραγωγή οικοδομικών υλικών
  - Εξαγωγές
- Μεταλλευτικά προϊόντα (ακατέργαστα ή μετά από στοιχειώδη επεξεργασία) που χρησιμοποιούνταν ως πρώτες ύλες στη μεταλλουργία των ισχυρών ευρωπαϊκών κρατών

Ικανοποιητική ποικιλία κοιτασμάτων σε μικρές ποσότητες, στην Ελλάδα του 19ου

Ραγδαία εξέλιξη της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων μετά το 1860. Αιτίες

- Ενθάρρυνση μεθοδικής εκμετάλλευσης κοιτασμάτων με νομοθεσία στις αρχές της δεκαετίας του 1860, που επέτρεπε την «εκχώρηση» μεταλλευτικών δικαιωμάτων με ευνοϊκούς όρους
- Ενίσχυση ενδιαφέροντος για μεταλλευτικά και οικοδομικά προϊόντα π.χ. διάνοιξη διώρυγας Σουέζ (ολοκληρώθηκε το 1869)
  - Μεταλλεία Λαυρίου (άργυρος και μόλυβδος)
- Γνωστά από την αρχαιότητα
- Το 1866 η γαλλοϊταλική εταιρεία Σερπιέρι-Ρου αναλαμβάνει την εκμετάλλευση υπογείων κοιτασμάτων αλλά και των σκωριών, αξιοποιώντας την τεχνολογία της εποχής.
- Η εξόρυξη αργύρου και μολύβδου γνώρισε σημαντική άνθηση.

- Άλλες εκμεταλλεύσεις
- Μήλος (θειάφι)
- Νάξος (σμούριδα)
- Θήρα (θηραϊκή γη)
- Εκμετάλλευση του μαρμάρου (από το 1870, σημαντικές διαστάσεις από τα τέλη του 19ου)
  - Αλυκές (τέλη 19ου αιώνα)
  - Πηγή σημαντικών δημοσίων εσόδων κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα.

B5. Η δημιουργία τραπεζικού συστήματος

Κεντρικό σημείο στους κυβερνητικούς σχεδιασμούς

- Δημιουργία κεντρικής τράπεζας
- Δημιουργία τραπεζικού συστήματος αντάξιου των χωρών της Δυτικής Ευρώπης
  - Λόγοι που το καθιστούσαν αναγκαίο:
    - Εξυπηρέτηση κυβερνητικών αναγκών
    - διαχείριση κρατικού δανεισμού
    - έκδοση χαρτονομίσματος
- Παροχή λύσης στο χρόνιο πρόβλημα των πιστωτικών αναγκών της οικονομίας
  - με όρους οργανωμένης αγοράς και όχι τοκογλυφίας
  - εξασφάλιση απαραίτητων κεφαλαίων στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες
  - Κατάσταση που επικρατούσε στο πιστωτικό σύστημα
- ήταν συνδεδεμένο με το εμπόριο αγροτικών προϊόντων (εξαγωγές σταφίδας)
- οι έμποροι = πιστωτές με όρους και διαθέσεις τοκογλυφικές
  - Επιπτώσεις

- ο δανεισμός στην αγροτικό κλάδο
  - κατευθυνόταν προς τους παραγωγούς
  - δημιουργούσε προϋποθέσεις εκμετάλλευσης
  - ήταν ένας τρόπος προαγοράς της επικείμενης παραγωγής με δυσμενείς όρους για τον παραγωγό
- Άλλοι κλάδοι της παραγωγής
  - στερούνταν τις απαραίτητες πιστώσεις για την ανάπτυξή τους
  - περιορίζονταν οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες
- η κατάσταση αυτή
  - ήταν αντίθετη με τις προθέσεις και τις πολιτικές του κράτους
  - αποθάρρυνε τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού
    - Κυβερνητικές και επιχειρηματικές προσπάθειες αλλαγή της κατάστασης και οι στοχεύσεις τους
- Οι προσπάθειες για άρση των παραπάνω εμποδίων
  - υπήρξαν έντονες
  - προέρχονταν από πολλές πλευρές
- Στόχοι
  - όχι τόσο η εξάλειψη της τοκογλυφίας
  - κυρίως η δημιουργία ενός πιστωτικού συστήματος σύγχρονου και ικανού να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ειδικών κοινωνικών ομάδων)
    - Το 1841 ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα

α) Κεφαλαιακή σύνθεση-κύριοι μέτοχοι

- Τα κεφάλαια προήλθαν κυρίως από το εξωτερικό
- Στις ιδρυτικές διαδικασίες ήταν έντονη η παρουσία κρατικών παραγόντων
- Κύριοι μέτοχοι ήταν :
  - ο κεφαλαιούχος Εϋνάρδος (Γαλλοελβετός τραπεζίτης, φιλέλληνας, φίλος του Καποδίστρια)
  - το ελληνικό κράτος (20% του αρχικού κεφαλαίου)
  - Έλληνες έμποροι και επιχειρηματίες της διασποράς
  - ξένες προσωπικότητες από τους χώρους της οικονομίας και της πολιτικής

- Θεμελιωτής και πρώτος διοικητής της υπήρξε ο Γεώργιος Σταύρου (μέλος Φιλικής Εταιρείας, έλαβε μέρος στον Αγώνα)
- Στις επόμενες διευρύνσεις
  - κεφαλαιούχοι του ελληνικού χώρου
  - κυρίως έμποροι (Σκουζές, Ράλλης κ.ά)
- Η δραστηριότητα της Εθνικής Τράπεζας στα πρώτα χρόνια
  - δεν είχε σαφή προσανατολισμό, επειδή οι οικονομικές συνθήκες δεν μπορούσαν να αλλάξουν με ταχείς ρυθμούς
  - το εκδοτικό δικαίωμα υπήρξε μεγάλο πλεονέκτημα και κύρια πηγή εσόδων, δηλαδή η δυνατότητα να εκδίδει τραπεζογραμμάτια (χαρτονομίσματα) για λογαριασμό του κράτους το οποίο ενίσχυε και επέβαλλε την κυκλοφορία τους
    - Ίδρυση καταστημάτων στις κύριες επαρχιακές πόλεις
  - 1845 στην Ερμούπολη
  - 1846 στην Πάτρα
- Αυτό συνέβαλε στην αντιμετώπιση των αρνητικών επιρροών του τοκογλυφικού συστήματος
- Η Τράπεζα κέρδισε την εμπιστοσύνη της ελληνικής κοινωνίας, που είχε ως αποτέλεσμα
  - Διαδοχικές διευρύνσεις του μετοχικού της κεφαλαίου
  - Κυρίαρχο τραπεζικό συγκρότημα για πολλές δεκαετίες, παρά την εξάπλωση του τραπεζικού συστήματος και την εμφάνιση νέων τραπεζών)
    - Πολλαπλασιασμός τραπεζικών και ασφαλιστικών ιδρυμάτων από τη δεκαετία του 1860:
  - Ιονική Τράπεζα (είχε ιδρυθεί το 1839 στα αγγλοκρατούμενα Ιόνια)
  - Τράπεζα Ηπειροθρессαλίας
  - Γενική Πιστωτική Τράπεζα
  - Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως κ.λπ.

B6. Η βιομηχανία

Στην Ελλάδα η ανάπτυξη της βιομηχανίας :

- είχε ελάχιστα κοινά σημεία με τη βιομηχανική επανάσταση στην Ευρώπη
- ήταν αντικείμενο συζητήσεων και οικονομικών και πολιτικών αναλύσεων αλλά ως σχέδιο ή πρόθεση, σπάνια ως εφαρμογή
- ήταν ως ζήτημα συνεχώς στο προσκήνιο, λόγω της ακτινοβολίας των ευρωπαϊκών επιτευγμάτων
- οι προθέσεις οδηγούνταν σε αδιέξοδο, γιατί έλειπαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις

α) Χαρακτηριστικά βιομηχανικής ανάπτυξης την περίοδο 1830-1870

- αποσπασματικός, ευκαιριακό χαρακτήρα
- αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση τοπικών αναγκών
- σχετίζονταν με την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων (εξέλιξη παραδοσιακών αλευρόμυλων, ελαιοτριβείων, βυρσοδεψείων, κλωστηρίων)
- παρέμειναν στάσιμες και περιορισμένες ως προς τα οικονομικά τους μεγέθη
- δεν αποτέλεσαν αφετηρία για τη δημιουργία πιο σύνθετων βιομηχανικών συγκροτημάτων

β) Αιτίες στασιμότητας

- η μικρή έκταση της εγχώριας αγοράς
- η πίεση των εισαγόμενων προϊόντων
- η έλλειψη πολυάριθμου, ειδικευμένου και φθηνού εργατικού δυναμικού

α) Το 1870 γίνεται μια πρώτη απόπειρα ανάπτυξης βιομηχανικών δραστηριοτήτων στη χώρα

- σημειώθηκε ένα κύμα ίδρυσης βιομηχανικών επιχειρήσεων (πάνω από 100)
- παρατηρήθηκε τάση αύξησης του δυναμικού των υπάρχουσών μονάδων
- γρήγορα η απόπειρα αυτή έχασε τη δυναμική της και οι σχετικές δραστηριότητες επέστρεψαν στην ύφεση και τη στασιμότητα

β) Τέλη 19ου με αρχές 20ου άρχισαν να μεταβάλλονται οι όροι

- δημιουργήθηκε σταθερό, πολυδιάστατο βιομηχανικό μηχανικό, με τάσεις ανάπτυξης: της βαριάς βιομηχανίας, μεταλλουργίας, ναυπηγικής, τσιμεντοβιομηχανίας (αρχές 20ου)

Η ελληνική βιομηχανία υπέφερε όπως και άλλοι κλάδοι της οικονομίας λόγω

- έλλειψης κεφαλαίων και διασπορά των υπαρχόντων σε πλήθος δραστηριοτήτων
- περιορισμένης βάσης οικονομικής εξάπλωσης (εδαφικά και πληθυσμιακά)
- έλλειψης πρώτων υλών
- χρόνιας έλλειψης εργατικών χεριών
- έλλειψης τεχνικής και γενικής παιδείας:

Εξαιτίας της ελλιπούς κατάρτισης

- αδυναμία εφαρμογής καινοτομιών
- αδυναμία τεχνολογικής εξέλιξης

α) Αλλαγή των δεδομένων

- Δεν άλλαξαν οι περιοριστικές συνθήκες ανάπτυξης με την προσάρτηση Θεσσαλίας και Επτανήσων (1864)
- Τα δεδομένα άλλαξαν μετά το 1912 - 1913 με την ενσωμάτωση μεγάλων εκτάσεων και πληθυσμών

β) Παράγοντες καθυστέρησης βιομηχανικής ανάπτυξης μετά το 1912

Η βιομηχανία δεν αναδείχτηκε σε κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας, επειδή:

- έπασχε από χρόνιες αδυναμίες
- δεν μπορούσε να αντέξει τον εξωτερικό ανταγωνισμό
- παρέμεινε προσηλωμένη σε δευτερεύουσες δραστηριότητες
- αναζητούσε τη σωτηρία της στην παρέμβαση του κράτους (δασμολογικά και άλλα προστατευτικά μέτρα).

B7. Τα δημόσια έργα

- πρωτόγονες οι υποδομές του ελληνικού κράτους
- γέφυρες, αμαξιτοί δρόμοι, λιμάνια, υδραγωγεία, δημόσια κτίρια © δεν υπήρχαν ή βρίσκονταν σε κακή κατάσταση

Η διοίκηση ενδιαφέρθηκε για την κατασκευή των απαραίτητων έργων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Δυσκολίες που αντιμετώπιζε:

- αδυναμία εξεύρεσης οικονομικών πόρων
- βαρύ δημοσιονομικό φορτίο = τα δάνεια που είχαν συναφθεί στο εξωτερικό
- η έλλειψη ιδιωτικού ενδιαφέροντος: στις χερσαίες συγκοινωνίες και στα περισσότερα δημόσια έργα που ήταν αναγκαία, επειδή δεν ήταν κερδοφόρες οι επενδύσεις στις βασικές υποδομές

- Το κράτος προσπάθησε να ξεπεράσει τις δυσκολίες με τις δικές του δυνάμεις, είτε απ' ευθείας, είτε μέσω των δήμων

Υποτονική δραστηριότητα μέχρι το 1870. Αιτίες:

- έλλειψη ιδιωτικού ενδιαφέροντος στις χερσαίες συγκοινωνίες και στα περισσότερα δημόσια έργα, λόγω μικρής κερδοφορίας
- έλλειψη τα χρήματα και
- υιοθετήθηκαν όχι δημοφιλείς μέθοδοι (αγγαρείες αγροτών στην κατασκευή δρόμων)

- Τέλη 19ου και αρχές 20ου αιώνα, η πύκνωση του οδικού δικτύου, πέρασε στην πρώτη θέση των εθνικών και τοπικών προτεραιοτήτων

α) Παράγοντες που προώθησαν την κατασκευή:

- η οικονομική ανάπτυξη
- οι πιο γρήγοροι ρυθμοί αστικοποίησης
- η δημιουργία κεντρικών σιδηροδρομικών αξόνων
- η ανάπτυξη του εσωτερικού εμπορίου

α) Ανασταλτικοί παράγοντες:

- το μεγάλο κόστος της κατασκευής δρόμων σε ορεινά εδάφη
- ο «ανταγωνισμός» των θαλασσιών συγκοινωνιών κοντά στα παράλια, δηλαδή σε μεγάλο τμήμα της χώρας
  - Η αποξήρανση λιμνών και ελών ήταν το κυριότερο από τα άλλα δημόσια έργα.

Οφέλη:

- έδινε πλούσια καλλιεργήσιμη γη
- βοηθούσε στην καταπολέμηση της ελονοσίας, που αποτελούσε μάστιγα για την αγροτική Ελλάδα ως τα μέσα του 20ου αιώνα
- πολλά αποστραγγιστικά έργα, με σημαντικότερο την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας στη Βοιωτία

α) Διάνοιξη διώρυγας της Κορίνθου (1881-1893)

- Ξεκίνησε το 1881 από μια υπερβολικά αισιόδοξη γαλλική τεχνική εταιρεία.
- Ήταν το μεγαλύτερο τεχνικό έργο της εποχής (εκτός από το σιδηροδρομικό δίκτυο)
- Ολοκληρώθηκε το 1893 μετά από πολλές περιπέτειες, τεχνικές και οικονομικές
- Βελτίωσε τους όρους της ναυσιπλοΐας, αφού έκανε περιττό τον περίπλου της Πελοποννήσου

β) Η ναυσιπλοΐα ευνοήθηκε επιπλέον και από

- την διάνοιξη του πορθμού του Ευρίπου
- και την κατασκευή φάρων στις ακτές

B8. Το δίκτυο των σιδηροδρόμων

α) Στα ανεπτυγμένα κράτη του 19ου αιώνα, το πιο χαρακτηριστικό επίτευγμα της βιομηχανικής επανάστασης ήταν η εμφάνιση, εξάπλωση και κυριαρχία του σιδηροδρόμου στις χερσαίες μεταφορές.

Οφέλη

◦ έλυne το πρόβλημα της μεταφοράς προϊόντων μεγάλου όγκου, με μικρό κόστος, σε αποστάσεις μεταξύ κρατών ή ηπείρων

- βοηθούσε να προχωρήσουν:
  - η βιομηχανική επανάσταση,
  - η αύξηση της παραγωγής,
  - η δημιουργία μεγάλων πόλεων
- εξασφάλιζε την τροφοδοσία:

- ⊗ των πόλεων με τρόφιμα
- ⊗ των εργοστασίων με πρώτες ύλες
- ⊗ της αγοράς με προϊόντα

Αποτέλεσμα

- ο σιδηρόδρομος έγινε συνώνυμο της ανάπτυξης το 19ο αιώνα.
- το σύμβολο των νέων καιρών

β) Στις μικρότερες και πιο καθυστερημένες οικονομικά χώρες

- η απόκτηση σιδηροδρομικού δικτύου προβάλλεται ως σημαντική προϋπόθεση για την είσοδό τους στο χώρο των ανεπτυγμένων κρατών

Στην Ελλάδα, οι συζητήσεις για κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου άρχισαν νωρίς, ίσως από το 1835, όμως περιορίζονταν στο χώρο των θεωρητικών αναλύσεων και των απλών επιθυμιών

Αιτίες

- η κατασκευή σιδηροδρομικής υποδομής ήταν πολυέξοδη υπόθεση
- απαιτούσε κεφάλαια που το ελληνικό κράτος δεν μπορούσε να εξοικονομήσει
- δεν ήταν δυνατή η προσέλκυση ξένων

κεφαλαίων, επιχειρήσεων ή πιστωτικών ιδρυμάτων

- προϋπέθετε ότι το προς κατασκευήν δίκτυο θα ήταν αποδοτικό, δηλαδή θα εξασφάλιζε:

- μεταφορά πρώτων υλών, ζωτικών για τη βιομηχανία

- μεταφορά καταναλωτικών αγαθών, που θα απορροφούσαν οι
- τοπικές αγορές
- στην Ελλάδα έλειπαν και τα δυο (δηλαδή δεν υπήρχε ούτε ανεπτυγμένη βιομηχανία, ούτε μεγάλη εσωτερική αγορά)

- Η γειτνίαση της θάλασσας περιορίζει την αποδοτικότητα του σιδηροδρομικού δικτύου.

α) Μέχρι τη δεκαετία του 1880

- υπήρχε μόνο η σιδηροδρομική γραμμή που συνέδεε Αθήνα και Πειραιά (9 χλμ) και είχαν χρειαστεί 12 χρόνια και πολλές περιπέτειες για να κατασκευαστεί

β) Δυσκολίες

- η υλοποίησή της κατασκευής του σιδηροδρόμου, συγκινούσε μόνο κερδοσκόπους αμφίβολης αξιοπιστίας με αποτέλεσμα οι διακηρύξεις και τα φιλόδοξα σχέδια περί σιδηροδρόμου να παραμένουν ανεφάρμοστα

γ) Ως το 1881, οι γενικότερες αλλαγές οι οποίες μετέβαλαν τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας και δημιούργησαν προϋποθέσεις για την επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου

- προχωρούσε η κατασκευή μεγάλων συγκοινωνιακών αξόνων που συνέδεαν την Κεντρική Ευρώπη με την Κωνσταντινούπολη, τη Μ. Ασία και την Ανατολή ως την Ινδία

- η σύνδεση Ευρώπης - Ανατολής γινόταν και ατμοπλοϊκά (Πρίντεζι - Σουέζ

-

Ινδικός Ωκεανός)

- οι ελληνικές κυβερνήσεις έκριναν ότι έπρεπε να προωθηθούν οι ελληνικές συγκοινωνιακές υποδομές, ώστε η χώρα να συνδεθεί με τους διεθνείς άξονες.

α) Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας (κατασκευαστικά, οικονομικά) ολοκληρώθηκε σε τρεις δεκαετίες (Από το 1880 έως το 1909)

- Μεγάλη ώθηση πήρε στις πρώτες πρωθυπουργίες του Χαρίλαου Τρικούπη (1882-1892) -> τότε κατασκευάστηκαν 900 χλμ. σιδηροδρομικής γραμμής

- στη δεκαετία του 1890 επιβραδύνθηκε η κατασκευή του λόγω οικονομικών προβλημάτων

- ολοκληρώθηκε το 1909

β) Χαρακτηριστικά κατασκευής του

- ο Στο μεγαλύτερο μέρος του ήταν μετρικό (πλάτος 1m - διεθνείς προδιαγραφές 1,56 m)
- ο Άρα σχεδιάστηκε

→ για να εξυπηρετήσει τοπικές ανάγκες

→ χωρίς φιλοδοξίες να αποτελέσει τμήμα διεθνούς δικτύου

α) Το κράτος

- ο ανέλαβε το μεγαλύτερο μέρος του κόστους
- ο επωμίστηκε το μεγαλύτερο μέρος του δανεισμού από ξένα πιστωτικά ιδρύματα

β) Οι ιδιώτες

- ο συμμετείχαν με μικρότερο ποσοστό (30%) επειδή η αποδοτικότητα του ήταν αμφίβολη

γ) Το δίκτυο από την αρχή της λειτουργίας του

- ο κλήθηκε να εξυπηρετήσει τη διακίνηση των αγροτικών κυρίως προϊόντων
- ο παρουσίαζε σοβαρή υστέρηση στα έσοδά του σε σύγκριση με τους αισιόδοξους υπολογισμούς
- ο γι' αυτό διακόπηκαν οι περαιτέρω επενδύσεις στο χώρο του σιδηροδρόμου.

B9. Τα εθνικά δάνεια

α) Ο δανεισμός υπήρξε σημαντική παράμετρος της λειτουργίας του ελληνικού κράτους, επειδή:

- το κράτος ξεκινούσε από το μηδέν
- δεν κληρονόμησε οργανωμένο δημοσιονομικό σύστημα από το προηγούμενο καθεστώς

β) Τα πρώτα δάνεια ήταν :

- τα δάνεια του Αγώνα, από τη χρηματαγορά του Λονδίνου (1824)
- τα δάνεια που συνόδευσαν την άφιξη των Βαυαρών (1832)

γ) Η Οθωνική κυβέρνηση αρνήθηκε την αποπληρωμή των επαναστατικών δανείων

- η χώρα απομονώθηκε από τις ευρωπαϊκές χρηματαγορές ως το 1861

α) Κατά τη δεκαετία του 1860 η χώρα οδηγήθηκε σε νέο δανεισμό. Αιτίες:

- άλλαξαν οι ρυθμοί ανάπτυξης.
- οι πόροι της χώρας ήταν περιορισμένοι
- οι διαρκείς εθνικές κρίσεις επέβαλαν έκτακτα έξοδα
- ήταν αδύνατη η εξοικονόμηση κεφαλαίων για δημόσιες επενδύσεις

β) Κατά τη δεκαετία του 1880

- ο εξωτερικός δανεισμός διογκώθηκε
- η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της

γ) Τα δάνεια αυτά χρησιμοποιήθηκαν για:

- την κάλυψη των τρεχόντων ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών (το μεγαλύτερο μέρος)
- τις δαπάνες των στρατιωτικών κινητοποιήσεων (1877-1880 και 1885-1886)
- εξοπλισμούς (26.000.000 για τρία θωρηκτά το 1889)
- την αποπληρωμή παλαιότερων δανείων
- ένα μικρό μέρος για παραγωγικές επενδύσεις
- ένα μικρό μέρος για δημόσια έργα , αλλά απαραίτητο για να ολοκληρωθούν

B10. Η πτώχευση του 1893 και ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος

- Το 1893 η Ελλάδα βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων
- ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της (κήρυξε πτώχευση)
- οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν μέχρι τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897

➤ Η πτώχευση

- ήταν συνήθης επιλογή για τα φτωχότερα κράτη
- είχε μεγάλο πολιτικό κόστος στην Ελλάδα της εποχής εκείνης

- Μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, το ζήτημα τέθηκε σε νέες βάσεις

γιατί:

- ηττήθηκε ο ελληνικός στρατός
- η Ελλάδα υποχρεώθηκε να καταβάλλει υπέρογκες πολεμικές αποζημιώσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

➤ Μέλη της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής, ήταν οι εκπρόσωποι έξι δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία) οι οποίοι ανέλαβαν τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων.

➤ Τα έσοδα (συνολικού ύψους 28-30 εκατ. δραχμών, προέρχονταν από :

- εμπόριο φωτιστικού πετρελαίου, σπίρτων, παιγνιοχάρτων, χαρτιού σιγαρέτων τα μονοπώλια αλατιού
- την εξόρυξη της σμύριδας της Νάξου
- το φόρο καπνού
- τα λιμενικά δικαιώματα του Πειραιά
- το φόρο χαρτοσήμου κ.λπ.

❖ Στόχοι αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν:

- η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία (92.000.000)
- η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων

❖ Η λειτουργία της επιτροπής

- ξεκίνησε το 1898
- αντιμετώπισε τις τρέχουσες ανάγκες με δάνειο που χορηγήθηκε με την εγγύηση των Δυνάμεων
- επιτέλεσε το βασικό της ρόλο, την εξασφάλιση της αποπληρωμής των δανείων
- αργότερα λειτούργησε επιπρόσθετα ως τεχνικό συμβουλευτικό σώμα
- συνέβαλε στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας

❖ Τα αποτελέσματα ήταν θετικά και έγιναν ορατά λίγα χρόνια αργότερα

- αυξήθηκε η πιστοληπτική ικανότητα του κράτους με την εγγύηση των Δυνάμεων
- οι δημοσιονομικοί μηχανισμοί απαλλάχθηκαν από δυσλειτουργίες του παρελθόντος

❖) το 1910

- τα δημόσια οικονομικά μπορούσαν να χαρακτηριστούν υγιή, παρά το γεγονός ότι:
  - υπήρχαν προβλήματα στο εξωτερικό ισοζύγιο πληρωμών εξαιτίας της σταφιδικής κρίσης,
  - το 1/3 των εθνικών εσόδων διετίθετο για την αποπληρωμή των δανείων,
- οι προϋπολογισμοί ήταν ελαφρώς πλεονασματικοί
- οι οικονομικές δυνατότητες του κράτους σαφώς αυξημένες με αποτέλεσμα
  - να γίνουν εφικτές οι μεταρρυθμίσεις των πρώτων κυβερνήσεων του Ε. Βενιζέλου

να πραγματοποιηθεί η πολεμική προετοιμασία και η συμμετοχή στους Βαλκανικούς Πολέμους χωρίς δραματικές επιπτώσεις

